ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՊԱՏՄԱՆՔ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ ԿԱՆԽԻԿ

	Տարեկան	Վեցամսեայ
Կ. Պոլսոյ համար	6 մէճիտ	3 մէճ.
Գաւառաց »	7 »	3 1/2 »

Direction du journal arménien
HAÏRÉNIK. CONSTANTINOPLE
20—Bab-Aly djadéssi—20

10 վարա

ՕՐԱԳԻՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

10 վարա

ՊԱՏՄԱՆՔ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ի վերաբերեալ որ եւ է նամակ եւ գրութիւն պետք է ուղղել առ Տնօրէն-Խմբագիր Կ. Պոլիս Պապը Ալի ճաուտէսի բիւ. 20 Ճիվէլեկեան տպարան։

Gérant-Responsable
M. MELIKIAN

ՏԱՄՆԵԻԵՕԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ—ԹԻՒ 2125 — ՇԱԲԱԹ — 4 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1886 (Ն. Տ.) 16 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ

—

ԱՄՍՏԷՐՏԱՄԻ ՏՊԱՐԱՆԸ

(Շար. և վերջ)

Պ. Քալֆիկեան անգամ մը Ամստերդամի մէջ Էլզիւիրեանի տպարան բանալով՝ այնուհետեւ կ'սկսի հետզհետէ Էլզիւիրեանէն կառավարիչներ ղրկել նոյն տպարանի համար, բայց կարծում եմ, որ այդ եւս ճիշդ չէ. նախ որ Երեւանցի Ղևոնեան Աւետիսը Էլզիւիրեանէն ղրկուած կառավարիչ չէր, այլ Մատթէոս Վարեցու մահուանէն ետքը տպարանի սեպհականատէրը *) և երկրորդ Աւետիսն էր, որ չկարողանալով միայնակ տպագրութեան գործը առաջ տանել, հրաւիրում է Էլզիւիրեանէն իւր եղբօրը Ոսկան վարդապետին գալ և միասին աշխատել, որոնց նախքան իւր գալը, իրեն աշակերտ Ադրիանեցի կարապետ վարդապետին կը ղրկէ և ապա ինքը կը գնայ. այս պարագային մէջ Յակոբ կաթողիկոսի գործը կը լինի միայն հրաման տալ Ոսկան վարդապետին Էլզիւիրեանից հեռանալու համար և ո՛չ որպէս կառավարիչ իւր կողմէն յուղարկելը (Պատ. Հայ դպր. Բ. հատոր երես 298)։ Գալով Պ. Քալֆիկեանի Էլզիւիրեանի տպարանին Մարսիլիայէն Ամստերդամ փոխադրուելուն, այդ մասին եւս իւր շարադրած պատմութիւնը շատ չփոթ է. Էլզիւիրեանի և Ս. Յարգսի վանօրէից նուիրուած տպարանը տակաւին Մարսէյլ եղած ժամանակ, Մատթէոս վանանդեցին Ամստերդամի մէջ կը հիմնէ նոր տպարան, Գողթնեցի Թոմաս եպիսկոպոսի ընկերակցութեամբ և 1685ին կը տպագրէ «Շարական», որուն յիշատակարանին մէջ ուշադրութեան արժանի են հետեւեալ տողերը. «Ետու յօրինել զդիրս այբուբենից բազմօք աշխատանօք և զայլ տեսակս եւս գրոց նօտրի և բոլորի» (Հայկական մատենագ. երես 514) և երէկ Պ. Քալֆիկեանի պատմելով 1683 էն ետքը Մարսելիայէն «Թոմաս եպիսկոպոսը, Մատթէոսի հետ, դարձեալ տպարանը փոխադրում են Ամստերդամ» ինչպէս կը լինի որ 1686ին Մարսելիայի մէջ տպագրվում է «Գիրք ժամակարգութեան» և ճակատին վերայ գրվում է «տպագրեցեալ ի գործարանում սրբոյ Էլզիւիրեանի և Ոսկանայ արքեպիսկոպոսի. ճիշդ մի եւնոյն տարին տպագրուած է նաեւ Ամստերդամ «կարգաւորութիւն հասարակաց աղօթից եկեղեցեաց Հայաստանեայց» ի տպարանի Մատթէոսի վանանդեցւոյ, (Հայկական մատենագ. երես 224 և 225) հիմա հարկ է թէ այս տպարաններուն ո՞րն է Յակոբ կաթողիկոսի հիմնած Ս. Էլզիւիրեանի առաջին տպարանը. Մարսելիայինը թէ Ամստերդամինը, որոնք միեւնոյն ժամանակի մէջ գոյութիւն են ունեցել։

Իսկ ինչ կը վերաբերի 1,700 թուականին Կ. Պոլսում երեւացող Ս. Էլզիւիրեանի տպարանին, այդ մասին ալ Պ. Քալֆիկեան ասում է «բազմաչխատ Հայրապետի-Յակոբ Ջուղայեցու մահից յետոյ, երևի, Մայր Աթոռը տպարդիւն գտնելով այդ հեռաւոր տեղում (այսինքն Ամստերդամում) տպարան պահելն և գրքերի վաճառման մեծ դժուարութիւնը, փոխադրում է Կ. Պոլիս» *) բայց ինչո՞ւ այսքան աղաւաղումն պատմական իրողութեանց, չէ՞ որ Մատթէոս վանանդեցու 1685 ին Ամստերդամում հիմնած տպարանը իւր գոյութիւնը չարունակում է մինչեւ 1717 թուականը և այդ ժամանակը տպագրուած կը գտնենք «կարճառոտ ժամագիրք» ի տպարանի Մատթէոսի վանանդեցւոյ, յորմէ յետոյ պարտքի պատճառաւ կը գրաւուի օտարներէն. (պատ. Հայ դպր. Բ. հատոր երես 328) մինչդեռ Կ. Պոլսի Էջմիածնի անունով երեւացող տպարանը 1704էն ետքը գոյութիւն ունենալէ կը դադրի, և Պ. Քալֆիկեան կը ջանայ մեզ յայտնել թէ, Մայր Աթոռը ինչ նկատումներով, այդ տեղ փոխադրած տպարանի գոյութիւնը, կը դադրեցնէ. լաւ է, որ այդ իրողութիւնը Սիմէոնի օրով տեղի ունեցած չէ. եթէ ոչ Պ. Քալֆիկեան կը չտապէր ըսել թէ «Մայր Աթոռը Կ. Պոլսում եւս ապարդիւն գտնելով տպարանի պահելը փոխադրում է Ս. Էջմիածին»։

Այս հարեւանցի նկատողութիւններէն յուսամ թէ Պ. Քալֆկեան վերջապէս կը համոզուի, որ Յովհաննէսի օրով Ս. Էջմիածնի վակուած փչացած տպարանը վերանորոգվում է» ասելը, պարզապէս ծաղր է, և այդ սխալն եւս ծածկելու համար աւելորդ է Հայ տպագրութեան պատմութիւնը խեղաթիւրել։

*) Ամստերտամի տպարանին Աւետիսին պատկանիլը նաեւ երեւում է 1660ին այնտեղ տպագրուած Ճիոուա որդիի յեչատակարանին հետեւեալ խօսքերէն «Ես Երեւանցի Ղևոնեանց Ոսկան վարդապետի եղբայր Աւետիս, որ ընկեր էի Նորա (Մատթէոս Վարեցուն) գրամով և այլ օգնութեամբ, Աստուած ինչ որ վաստակ տայ, վաստակն կիսոյ լինի» Հայկական մատենագ. երես 460։

*) Ջուղայեցի Յակոբ կաթողիկոսի մահուանէն ետքը, որ տեղի ունեցած է 1680ին Մայր Աթոռը միանգամայն ուշադրութիւնից թողած է Հայ տպագրութեան գործը և 1769ին է, որ Սիմէօն կաթողիկոսը կը ձեռնարկէ Էջմիածնի տպարանի հիմնարկութիւնը, սասել է 1680էն մինչեւ 1717 թուականը տպագրութեան գործը մասնաւորաց ջանքով առաջ գնացած է։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

—

Թան լրագիրը իւր հոկտ. 8 թուին մէջ Լորտ Զըրչիլի ուղեւորութեան վրայ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ։

Լորտ Զըրչիլ Անգլիոյ ապագայ աշխարհավարութեան վրայ Տարֆուրի մէջ կարեւոր ատենաբանութիւն մը ընելէ վերջը նախընթաց օր Պէրլին ուղեւորեցաւ։ Այս ուղեւորութիւնը յորում պահպանողականաց երիտասարդ պետը հէրպերթ որ Պիզմարք կոմսին և նոյն իսկ նախարարապետին հետ խորհրդակցիլ կ'ուզէ, յետոյ վիէննա եւս երթալով, քաղաքական բարձր կարեւորութենէ զուրկ չկրնար համարուիլ։ Անշուշտ Լորտը Անգլիոյ նոր քաղաքականութիւնը կը ծչդէ այն զգուշաւորութեամբ և խոհականութեամբ որք պաշտօնական յայտարարութեանց գլխաւոր հանգամանքն են։ Անոր ատենաբանութենէն կ'երեւի որ Անգլիա Արեւելեան խնդրոյ լուծման մէջ գլխաւոր դերը խաղալէ հրաժարելով հանդերձ մտադիր է Աւստրիոյ օգնել Պ. Թիձայի ծրագիրը գործադրելու, իր աջակցութիւնը նուիրելու Աւստրիոյ և Գերմանիոյ, Ռուսիոյ և Կ. Պոլսոյ մէջ փոքրիկ անկախ պետութեանց մէջ պատնէշ մը կանգնելու համար։

Լորտ Զըրչիլ իւր սոյն յայտարարութիւնը պիտի հաղորդէ ծանօթ արեւմտեան երկու կայսրութեանց նախարարներուն, աւելի ճշդելով իւր լեզուն և ինչ ինչ գործնական պայմանները առաջարկելով։ Այս պայմանները լաւ ընդունելութիւն պիտի գտնեն անշուշտ. սակայն հաւանական չերեւիր որ իւր առաջարկութիւններէն լուրջ բան մը երեւան գայ։ Ֆրէնտէնպլատի մէկ յօդուածը որ Պ. Թիձայի խօսքերը կը չեշտէ, այնպէս կը ցուցնէ թէ Աւստրիա իւր աւանդութեանց և շահուց համաձայն արեւելից մէջ առժամեայ լուծում մը յառաջ բերելու համար դիւանագիտական ամեն միջոցներու պիտի դիմէ. սակայն մինչեւ ծայր երթալու և Բեդրսպուրկի կառավարութեան դէմ յայտնի մարտ մղելու ժամանակը հասած չկարծեր։ Գերմանական նախարարապետը աւելի մեծ իրաւամբ արեւելից գործերուն չպիտի խառնուի, և եթէ խառնուի իսկ, պարկեշտ միջնորդի մը դերը կատարելու և Ռուսիոյ ու Աւստրիոյ շահերը միանգամայն հաշտեցնող լուծում մը ձեռք բերելու համար միայն պիտի ըլլայ։ Այնքան հաւանական չերեւիր որ Պ. Պիզմարք անգլիացի պահպանողականաց խոստմանը վստահելով իւր սոյն ընթացքէն չեղի, զոր խոհեմութիւնը և մեծամեծ շփոթութիւնները յապաղելու փափաքը իրեւ պարտք կը դնեն իւր վրայ. մանաւանդ որ իշխանը խորհրդարանական երկրի մը ի բնէ այնքան համակիր ալ չէ։ Կպչելթ տ'Ալըմանները տը Նօռ սահմանադրական դրութեան մը անպատեհութեանց վրայ խօսելով, անկարելի կը դատէ դաշնակցիլ այնպիսի պետութեան մը հետ որոյ տիրող իշխանութիւնը և արտաքին գործոց նախարարը տարուէ տարի անվստահութեան քուէի մը կամ աննպաստ ընտրութեան մը ձեռքը խաղալիկ եղած են։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

—o—

Փետր. 10 թուին

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԵՎ ՀԱՅ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆ ՉԿԱՅ

«Ազատ Հայաստան» թերթի խմբագրին

Պատիվ ունիմ ձեզ խնդրելու, որ ձեր պատկառելի թերթի մեջ տեղ տաք հետևեալ տողերուն, որոնք կը վերաբերին Խորհրդային Ժողովրդի ներկայացուցիչ Ա. Ի. Միկոյանի ճառին, որ ան խօսած է Մոսկուայի մէջ կայացած Խորհրդային Ժողովրդի Ներկայացուցչաց Համագումարին մէջ։

Ա. Ի. Միկոյան իր ճառին մէջ ըսած է, որ Խորհրդային Ժողովրդի եւ Հայ Ժողովրդի միջեւ ոչ մէկ հակասութիւն գոյութիւն ունի, որ Խորհրդային Ժողովուրդը ոչ մէկ հակամարտութիւն ունի Հայ Ժողովրդի հետ, որ Խորհրդային Ժողովուրդը ոչ մէկ հակամարտութիւն ունի Հայ Պետութեան հետ։

Ա. Ի. Միկոյան ըսած է, որ Խորհրդային Ժողովուրդը ոչ մէկ հակամարտութիւն ունի Հայ Պետութեան հետ, որովհետեւ Խորհրդային Ժողովուրդը ոչ մէկ հակամարտութիւն ունի Հայ Ժողովրդի

—Օտարական մը, որ ձեզ հետ խոսել կուզէ, ներս կու գայ, ըսաւ ծառան։

Ես ոտքի ելայ, եւ ներս մտաւ Ֆրանսացի ծանօթ մը, որ Ամերիկա կը գտնուէր։ Ան ինծի մօտեցաւ, ձեռքս սեղմեց, եւ ուրախ ձայնով մը հարցուց թէ ինչպէ՞ս կ՚ապրիմ, ինչպէ՞ս կ՚անցնեմ ժամանակս։ Ես ալ պատասխանեցի թէ շատ լաւ, եւ ինչպէս որ կը տեսնէ, ամէն բանէ գոհ եմ։

—Ուրեմն, ըսաւ ան, ինծի հետ պիտի գաք, որովհետեւ ես ալ ամերիկացի եմ, եւ ամերիկացի մը ամերիկացիի մը հետ պիտի ապրի։

Ես ալ ամերիկացի եղայ, եւ ան ինծի հետ տարաւ։

Ֆրանսացի ծանօթս ինծի ամերիկացի մը ծանօթացուց, որ ինծի հետ շատ լաւ վարուեցաւ։ Ան ինծի հետ տարաւ զիս իր տունը, ուր ինծի համար սենեակ մը պատրաստեցին։ Ես ալ հոն հաստատուեցայ։ Ամերիկացի ծանօթս ինծի հետ տարաւ զիս իր ընկերներուն ալ ներկայացուց, որոնք ինծի հետ շատ լաւ վարուեցան։ Ես ալ ամերիկացի եղայ, եւ ամերիկացիներու հետ ապրեցայ։

հոգսերից հեռու ապրելու համար։ Ես ինձ համար ոչ մի բան չեմ ուզում, ոչ մի բան չեմ խնդրում, ոչ մի բան չեմ ակնկալում։ Ես միայն ուզում եմ, որ ինձ թողնեն ապրել այնպես, ինչպես ես եմ ուզում, ինչպես ես եմ սիրում։ Ես ուզում եմ, որ ինձ թողնեն ապրել ինձ համար, ինչպես ես եմ ուզում, ինչպես ես եմ սիրում։

Ես ուզում եմ, որ ինձ թողնեն ապրել ինձ համար